

Etablering af bofællesskaber for unge/voksne med Aspergers syndrom

Rapport fra en forældregruppe

Forord

Denne rapport er udarbejdet af en gruppe forældre til unge med Aspergers syndrom/normaltbegavede med autisme. Vi har modtaget økonomisk støtte til projektet fra Sofiefonden og konsulentbistand fra Center for Autisme, i særdeleshed fra Centerleder Demetrious Haracopos.

Formålet med rapporten er at belyse behovet for bofællesskaber og mulighederne for at etablere sådanne for personer med Aspergers syndrom/normaltbegavede med autisme med henblik på:

- at synliggøre behovet for bofællesskaber for denne gruppe unge,
- at bidrage med vidensdeling om bofællesskaber til gruppen og
- at få opfyldt behovet for bofællesskaber til de unge, hvis forældre har medvirket i projektet.

Det er vores forventning, at rapporten dels vil kunne anvendes som inspiration af andre forældre, der står i en lignende situation, dels at rapporten vil kunne anvendes af fagfolk og ansatte i kommunerne, der har med denne målgruppe at gøre.

Vi håber, at rapporten som sådan kan tjene som inspiration til etablering af flere bofællesskaber til denne gruppe. Det er vores opfattelse, at der er hårdt brug for bofællesskaber til denne gruppe, og at de ikke alene vil kunne medvirke til en væsentlig forøget livskvalitet for de omfattede personer, men også vil kunne indebære en omkostningsbesparelse for samfundet.

Vi vil samtidig benytte lejligheden til at udtrykke en stor tak for hjælpen til Sofiefonden, Center for Autisme, især centerleder Demetrious Haracopos, Solveij Steen, Jens Christensen, alle de personer, der velvilligt har stået til rådighed for interviews samt til de unge, der anvendte en weekend samt nogle aftener på at give udtryk for deres ønsker og tanker om bofællesskaber.

Følgende personer fra forældregruppen kan kontaktes, såfremt der måtte være spørgsmål, kommentarer o.l. til rapporten eller projektet:

Tine Heerup * tlf. 33 11 46 71 * [Mail: Heerup@adslhome.dk](mailto:Heerup@adslhome.dk)

Hugo von Linstow * tlf. 38 10 12 87 * [Mail: hvlinstow@gbif.org](mailto:hvlinstow@gbif.org)

Benny Majborn * tlf. 46 40 85 52 * [Mail: majborn@mail.tele.dk](mailto:majborn@mail.tele.dk)

Sammenfatning

Det konkluderes i rapporten, at unge med Aspergers syndrom er en gruppe med et særligt behov for bofællesskaber. De har dels behov for at få hjælp til at indgå i en social sammenhæng med andre for at undgå at blive meget ensomme, dels behov for særlig støtte til at klare en almindelig husholdning (åbne rudekuverter, håndtere almindelige praktiske problemer i dagligdagen m.v.).

Unge med Aspergers syndrom kan umiddelbart virke rimeligt velfungerende, men har på en række områder store problemer med at overskue komplicerede sammensatte forløb, som eksempelvis det at få en "normal" husholdning til at fungere samt store problemer i relation til socialt samspil.

Det er erfaringen, at disse unge uden den fornødne støtte har meget vanskeligt ved at få en almindelig "normal" tilværelse til at fungere. Uden den fornødne hjælp ender det ofte med, at en stor gruppe af disse unge får væsentlige psykiske og praktiske problemer ved at bo alene, og en stor del af dem ender med at flytte hjem til forældrene igen, eller klarer sig alene fordi forældrene jævnligt kommer og bistår med det praktiske.

Der er derfor et stort behov for bofællesskaber til denne gruppe. Antalsmæssigt er der ifølge nyere forskning tale om, at 30 ud af 10.000 personer har Aspergers syndrom.

Det vurderes, at forekomsten af psykiatriske følgesygdomme vil kunne reduceres væsentligt, hvis de unge indgår i et velfungerende bofællesskab, med heraf følgende samfundsbesparende virkning.

Hertil kommer, at det vurderes at være langt billigere og langt mere effektivt at etablere et støttetteam omkring unge, der bor i et bofællesskab frem for omkring unge, der bor forskellige steder.

Et bofællesskab for denne gruppe bør efter såvel forældrenes som de unges egen vurdering etableres som et bofællesskab, hvor hver beboer har sin egen 2-værelses lejlighed med bad og køkken, og hvor der samtidig er en eller anden form for fællesareal, hvor de unge eksempelvis kan etablere fællesspisning og være med i fællesaktiviteter.

Note: For nemheds skyld anvendes betegnelsen Aspergers syndrom mange steder i rapporten selv om rapportens konklusioner og bemærkninger generelt omfatter den noget bredere gruppe "normalt begavede med autisme"

Baggrunden herfor er, at det for mennesker med Aspergers syndrom er meget krævende og kan være meget belastende at være for tæt på andre i for lang tid af gangen. Det er derfor væsentligt, at der er tilstrækkelig plads til, at de kan trække sig tilbage til sig selv, herunder at de har eget toilet/bad og køkken, således at de ikke udsættes for unødigt belastning ved daglige personlige aktiviteter som personlig hygiejne, brug af toilet og køkken m.v. I modsat fald kan mange mennesker med Aspergers syndrom blive meget stressede af for tæt – og for dem krævende – samvær med deraf følgende øget risiko for dårlig trivsel og konflikter.

Der vurderes som hovedregel ikke umiddelbart at være behov for fuldtidspersonale til størstedelen af denne gruppe, men alle de unge har i varierende omfang behov for en støtteperson /personlig rådgiver, der kan hjælpe dem med støttesamtaler, praktisk hjælp m.v.

Det er væsentligt, dels at der foretages en grundig visitation af beboerne, dels at de tilknyttede medarbejdere har erfaring med, respekt for samt indlevelse og forståelse for denne gruppe særlige unge.

Endvidere er det væsentligt at sikre, de unge har en økonomi, der gør det muligt for dem at bo i et bofællesskab. Det vil sige, at de unge som minimum skal have en indkomst på niveau med en pension. En stor del af de unge, der ikke har fået tildelt en pension, er i en ulykkelig situation, hvor de eksempelvis er på dagpenge på den lave ydelse for unge under 25 eller er på revalidering, som også er nedsat med 50 % for unge under 25 år. Regler som oprindeligt er udformet for at give unge et incitament til at få et arbejde eller påbegynde en uddannelse, men som rammer disse unge meget hårdt, dels fordi de ikke bare kan få et arbejde eller supplere den knebne økonomi under en uddannelse med et job, dels fordi de som følge af deres handicap har en række ekstra udgifter, som andre unge ikke har.

Det er derfor væsentligt, at såvel politikere som kommuner indtænker denne problematik med henblik på at opnå løsninger i såvel lovgivning som praksis

Ideelt kan et bofællesskab tænkes etableret ved nybyggeri. Et sådant bofællesskab kan tænkes indarbejdet som en del af et nybyggeri af almindelige boliger. Det kan eksempelvis nævnes, at forældregruppen har været i kontakt med Boligkontoret Danmark, der på baggrund af et møde med forældregruppen har søgt at indarbejde et sådant bofællesskab i et forslag til et nybyggeri af en blandet bebyggelse i Valby.

Som en midlertidig løsning, indtil der er etableret mere sammenhængende bofællesskaber, kunne kommunerne også overveje at visitere denne gruppe af unge til lejligheder i samme eller tilstødende ejendomme og indrette fælleslokaler i en separat lejlighed samme sted. Da størstedelen af disse unge i forvejen som regel anvender lejlighed af kommunerne kan en sådan midlertidig løsning formentlig etableres uden de store omkostninger for kommunen.

Endelig skal nævnes, at der formentlig vil være et stort behov for at kommunerne samarbejder hvad angår etableringen af sådanne bofællesskaber, da det herved vil blive væsentligt nemmere at sikre en passende visitation.

Indholdet af de enkelte afsnit i rapporten er kort skitseret nedenfor:

Afsnit 1 er skrevet af psykolog og centerleder for Center for Autisme, Demetrious Haracopos og indeholder en kort beskrivelse af, hvad Aspergers syndrom er, og hvad der kendetegner personer med Aspergers syndrom.

Afsnit 2 er skrevet af Solvej Steen fra Center for Autisme og indeholder en beskrivelse af

behovet for bofællesskaber for gruppen af Aspergere / normalt begavede med autisme set i forhold til gruppens nedsatte evne til at organisere, overskue og udføre praktiske opgaver og set i forhold til gruppens vanskeligheder i forhold til socialt samspil. Afsnittet beskriver gruppens behov for særlig støtte til praktiske forhold samt hjælp til selv at organisere, overskue og udføre praktiske opgaver, og gruppens behov for bofællesskaber for at få hjælp til at blive fastholdt i sociale relationer og herved undgå ensomhed. Begge dele højner livskvaliteten hos gruppen og reducerer sandsynligheden for at gruppen får større psykiske følgesygdomme.

Afsnit 3 er skrevet af forældregruppen og beskriver etableringen af forældregruppen, formålet med gruppen samt den bofællesskabsform, som forældregruppen anser som værende den mest velegnede for gruppen af unge med Aspergers syndrom / normalt begavede med autisme. Formålet med forældregruppen er at etablere bofællesskaber for de unge, da samtlige forældre vurderer, at en sådan boligform ville være hensigtsmæssig for deres barn. Formålet er yderligere at synliggøre behovet for bofællesskaber for den omhandlede gruppe og gøre det lettere for andre forældre/fagpersoner at finde/etablere sådanne tilbud. Det er forældregruppens vurdering, at et bofællesskab for disse unge bør etableres således, at hver beboer har egen lejlighed med bad og toilet, og hvor der samtidig er fællesarealer samt hjælp på nogle tidspunkter af døgnet. Et sådant bofællesskab vurderes, forudsat korrekt visitation, at kunne medføre en væsentlig øget livskvalitet for den omhandlede gruppe, samtidig med at det offentliges udgifter til denne gruppe på sigt kunne reduceres betydeligt. Det vurderes i den forbindelse væsentligt, at de unge sikres en økonomi, der gør det muligt for dem at bo i bofællesskab. Der peges på forskellige måder at etablere bofællesskaber på, og det pointeres, at det er vigtigt at kommunerne samarbejder om bofællesskaber med henblik på at opnå en passende visitation.

Afsnit 4 er skrevet af psykolog og centerleder for Center for Autisme, Demetrious Haracopos. Det fastslås, at målgruppen i relation til nærværende rapport er de personer mellem 20 og 40 år, der har fået stillet diagnosen normalt begavede med autisme eller Aspergers syndrom, og som er indstillet på at indgå i dialog og samarbejde med ligestillede. Målgruppen kan både være de reservede, indesluttede og sky typer samt de mere aktive, talende personer. Derimod udelukkes de personer, der udover at have autisme eller Aspergers syndrom er præget af alvorlige ledsagende psykiatriske komplikationer, såsom længerevarende psykose, svær depression og alvorlige adfærdsproblemer, hvor personen er til fare for sig selv og andre. Herudover indeholder afsnittet et eksempel på en konkret gruppe unge samt beskriver de unges egne ønsker. De unges behov og ønsker i relation til boligtype, personale, gruppesammensætning, visitation og geografisk placering beskrives.

Afsnit 5 er skrevet af forældregruppen og indeholder en oversigt og et resumé af interviews foretaget af medlemmer af forældregruppen med personer med kendskab til bofællesskaber for unge / voksne med Aspergers syndrom, autisme eller unge / voksne med lignende behov.

1. Kort beskrivelse af Aspergers syndrom/normalt begavede med autisme. Ved Demetrious Haracopos, psykolog og leder af Center for Autisme

Hvad er Aspergers syndrom?

Aspergers syndrom blev først indført internationalt som særlig diagnose i 1992. Den adskiller sig fra infantil autisme ved, at der ikke ses generelle forsinkelser i den sproglige og kognitive udvikling.

Aspergers syndrom betragtes almindeligvis som en mildere form for autisme. Lige som autisme er Aspergers syndrom en organisk betinget tilstand. I højere grad end tilfældet er ved infantil autisme, er Aspergers syndrom forårsaget af arvelige faktorer. I forbindelse med de arvelige faktorer bag syndromet, har mange fædre til børn med Aspergers syndrom en personlighedstype, der kan sidestilles med syndromet. Der er også en betydelig overvægt af drenge i forhold til piger, med en kønsfordeling på ca. 8 drenge til 1 pige.

Aspergers syndrom er ofte noget, der viser sig tidligt i barndommen, sædvanligvis i 4-6-års-alderen. Afvigelserne fortsætter i ungdoms- og voksenalderen, og handicappet kan vare livet ud. Men med den nødvendige støtte kan mange dog med årene lære at tilpasse sig og leve godt med deres handicap. Aspergers syndrom ses hos mennesker, hvor sprog og begavelse har udviklet sig normalt eller nær det normale.

Antalsmæssigt er der ifølge nyere forskning tale om, at 30 ud af 10.000 personer har Aspergers syndrom.

De særlige kendetegn ved Aspergers syndrom er:

Samspil og sociale relationer

I mange henseender er der en vis lighed med infantil autisme med hensyn til afvigelser i udvikling af evnen til gensidigt socialt samspil. Mennesker med Aspergers syndrom kan udvise mangel på eller begrænset samspil med jævnaldrende i forbindelse med deling af interesser og aktiviteter. Selvom de kan give udtryk for behovet for venskaber, er det vanskelig for dem at etablere og udvikle intime relationer. De kan mangle en spontan fornemmelse for, hvilke sociale former for adfærd, der er mere acceptable end andre, og de kan have vanskeligheder ved at anvende de sociale erfaringer, de får. De har vanskeligt ved at forstå, hvad andre mennesker føler og tænker, og samtidig har de svært ved at forudse andre menneskers handlinger. De kan have problemer med tilegnelse af gængse normer og regler i en sådan grad, at deres fremtræden kan virke grænseoverskridende og provokerende, uden at dette er tilsigtet.

Kommunikation

Selvom afvigelse i kommunikationsevnen ikke er en forudsætning for at få stillet diagnosen, er der tegn på en speciel fremtræden i forhold til kommunikation og brug af talesproget. Selv om de oftest har et veludviklet talesprog, præget af et stort ordforråd med korrekt grammatik, er deres måde at kommunikere på meget anderledes i forhold til det

såkaldt "normale". En stor del af deres kommunikation kan afgrænses til deres yndlingsinteresser, som de kan tale om uafbrudt. De har vanskeligt ved at være i en reel gensidig samtale med andre mennesker og bygge videre på andre menneskers udsagn, synspunkter og følelser. Samtalen er oftest ensidig og foregår på den handicappede persons præmisser og først og fremmest med udgangspunkt i deres interesser og ikke i modpartens. Deres tale kan virke meget formel eller pedantisk. Deres begrænsede eller afvigende brug af ikke-verbale udtryksformer og problemer med at tolke andres kropssprog, kan yderligere vanskeliggøre deres kommunikation og samspil med andre.

Indskrænkede adfærdsmønstre og interesseområder

Også karakteristisk for mange personer med Aspergers syndrom er ensidige interesser eller ritualer, også kaldet "særinteresser". Det er ikke usædvanligt, at personen har en eller flere specialinteresser, ofte relateret til for eksempel vejrforhold, en historisk epoke, musik, bestemte historiske figurer, krigshistorier, astronomi og lignende. Disse særinteresser kan dyrkes i påfaldende lang tid og med stor intensitet. Desuden kan de have snævre adfærdsmønstre, der kan ytre sig ved modstand mod forandringer, og trang til at indføre rutiner og ritualer.

Forekommer Aspergers syndrom sammen med andre forstyrrelser?

Aspergers syndrom kan optræde sammen med andre handicap og ledsagende psykiatriske komplikationer. Det kan ses i forbindelse med Tourettes syndrom, OCD (Obsessive Compulsive Disorder - "tvangshandlinger og tvangstanker"), DAMP/hyperkinetisk syndrom, depression samt psykotiske episoder. Disse ledsagende komplikationer kan være meget omfattende og invaliderende. Mens mange personer med Aspergers syndrom efterhånden kan lære at kompensere for de symptomer, der karakteriserer syndromet, kan det til tider være yderst vanskeligt at behandle de ledsagende psykiatriske komplikationer. De foreløbige erfaringer viser, at psykofarmakologisk behandling ofte er nødvendig, og når den kombineres med kognitiv terapi, kan der opnås positive resultater.

Kvaliteter og styrker

I forbindelse med diagnosticering af personer med handicappet autisme og Aspergers syndrom er der tendenser til at sætte fokus på personens mangler, svagheder eller afvigelser. Man bør i lige så høj grad også rette opmærksomhed på de styrker og kvaliteter, som personen med Aspergers syndrom ofte er i besiddelse af.

- Som mennesker er de gennemgående hudløst ærlige over for andre – de siger og viser, hvad de umiddelbart føler og mener. Det er sjældent nødvendigt at søge efter det skjulte budskab, fordi de er så åbne, direkte og ærlige over for andre. Og det kan for det meste betragtes som en overordentlig positiv kvalitet. Enkelte gange kan nogle mene, at de er grænseoverskridende og opfatte deres åbenhed og ærlighed som arrogance, selvom det sjældent er tilsløjet.

- Da mange har interesser, som dyrkes i påfaldende langt tid og med stor intensitet, kan disse interesser udvikle sig til evner, der kan benyttes senere i livet i erhvervsmæssig sammenhæng og i fritidsinteresser, hvis de modtager den nødvendige hjælp til at udnytte deres interesser og ressourcer.

- Mange er også i besiddelse af en meget god hukommelse samt god opmærksomhed og sans for detaljer, som også her kan udnyttes med professionel støtte på en produktiv og kreativ måde.

I forbindelse med nærværende projekt om etablering af bofællesskaber for normalt begavede med autisme og Aspergers syndrom, kan følgende kategorier af personlighedstyper bruges som retningsgivende for optagelse til boenheder:

a) De reserverede, indesluttede og sky typer, der dog med støtte er indstillet på at kommunikere og indgå i dialog og samarbejde med ligestillede

b) De mere aktive, talende personer, der også er indstillede på at indgå i dialog og samarbejde med ligestillede

c) De personer, der udover at have autisme eller Aspergers syndrom er præget af alvorlige ledsagende psykiatriske komplikationer, såsom længerevarende psykose, svær depression og alvorlige adfærdsproblemer, hvor personen er til fare for sig selv og andre

Det drejer sig om personer mellem 20 og 40 år der har fået stillet diagnosen normalt begavede med autisme eller Aspergers syndrom. Målgruppen for dette bofællesskabsprojekt er gruppe (a) og (b), dvs. der udelukkes personer der falder inden for kategori (c).

2. Behovet for bofællesskaber for gruppen af Aspergere / normalt begavede med autisme

Ved Solvej Steen, Center fra Autisme

Normaltbegavede unge med autisme eller Aspergers syndrom har som alle andre unge mange ressourcer og færdigheder, stærke og svage sider. Flere af de personlighedstræk som kendetegner mennesker med dette handicap er beskrevet ovenfor.

I dette afsnit belyses nogle specifikke træk ved Aspergers syndrom, som er afgørende for vores opfattelse af, at der er et stort behov for bofællesskaber.

Disse karakteristika vedrører hovedsagelig evne til at organisere, overskue og udføre praktiske opgaver og vanskeligheder i forhold til socialt samspil.

2.1. Behov for bofællesskaber i relation til den nedsatte evne til at organisere, overskue og udføre praktiske opgaver.

De fleste unge har behov for støtte, når de flytter hjemmefra. Unge med Aspergers

syndrom har imidlertid ikke bare behovet i en kortere periode, men måske i store dele af deres liv. Og det selv om man kan opleve, at de er velbegavede og har styr på mange ting - studier, arbejde og verdenssituationen.

Når man møder disse unge bliver man ofte overrasket over, hvor godt de klarer sig i mange sammenhænge. Lærer man dem nærmere at kende oplever man, hvor sårbare og skrøbelige de kan være – når der sker noget uforudset, når der er mange krav til dem.

Typisk for handicappet er problemer med at overskue mere komplicerede, sammensatte forløb og opgaver. Samtidig er der et stærkt behov for at få og fastholde et sådant overblik for at undgå oplevelse af kaos.

Vi danner gennem opvæksten en slags "erfarings-skemaer" der kan tilpasses forskellige situationer og give bevidst eller ubevidst vejledning i at handle på en hensigtsmæssig måde. Hvis man har en udviklingsforstyrrelse inden for det autistiske spektrum er disse "manualer" for, hvordan man skal klare sig i mange situationer svagt udviklede, evt. tillærte og noget stive. Det er derfor svært for personen at tilpasse og overføre erfaringer fra en situation til den næste lignende. Også selv om vi mener at kunne se, at der er så mange ligheder, at det skulle være let nok.

Mange – for os ret banale - ting bliver ofte til nye udfordringer for den unge. Og for mange opgaver, krav, gøremål, arrangementer o. lign. stresser. Det bliver meget svært at danne overblik og holde sammen på alt det der skal gøres - og hvornår.

De fleste oplever sig altså pressede og stressede, når de skal forholde sig til de mange aspekter af tilværelsen - specielt i perioder, hvor der er ekstra krav og belastninger som ex. eksaminer, nye arbejdsopgaver, nye kolleger, ændringer i familiesituationen o.l.

For nogle kan presset blive for stort og vi ved, at en stor del af disse særlige unge og voksne i kortere eller længere perioder kommer i behandling for depressioner, angst og andre psykiske lidelser.

At få åbnet rudekuperter, at forholde sig til indholdet og handle på det, at få vasket og gjort rent er altså ikke noget de unge med Aspergers syndrom skal have lært, og så er de derefter selvkørende. De kan - i større eller mindre grad - have behov for praktisk støtte samt støtte til organisering og strukturering igennem en stor del af deres liv. Men med denne hjælp kan man så også minimere stress i deres hjemmemiljø og gøre denne gruppe langt mindre sårbare overfor påvirkninger og krav udefra.

2.2. Behov for bofællesskaber i relation til vanskeligheder i forhold til socialt samspil

De sociale vanskeligheder fylder meget. At have Aspergers syndrom eller lignende særpræg er ikke ensbetydende med, at man så ikke ønsker sig mange af de ting, som vi andre forbinder med et godt liv - uddannelse, arbejde, kæreste, en god bolig.... Man er bare oppe imod svære odds.

Kommunikation er, som det også beskrives andetsteds i rapporten, et væsentligt element i ethvert socialt samspil. Mennesker med autisme / Aspergers syndrom kan være meget konkret tænkende og opfattende og har problemer med uskrevne regler, normer og nonverbal kommunikation. Ligeledes volder humor og ironi ofte besvær. Når det er vanskeligt at tolke sociale situationer kan misforståelser og konflikter naturligvis let opstå.

At sætte grænser for andre eller at overskride andres grænser er også et problemfelt, da personlige grænser jo ikke er synligt markerede. Mange må f. eks. arbejde hårdt på at lære, hvad man kan sige til andre uden at være uhøflig eller overskride andre af vores sociale – uskrevne - regler. Derudover er mange personer med autisme / Aspergers syndrom meget følsomme overfor sansepåvirkninger - støj, lugte, synsindtryk. Derfor er det vigtigt at tage højde for behovet for afskærmning – at der er tilstrækkelig med plads, når der er flere, som skal være eller bo sammen. I modsat fald kan de unge blive stressede af for tæt – og for dem krævende - samvær med deraf følgende øget risiko for dårlig trivsel og konflikter.

Selv om de fleste gerne vil indgå i sociale fællesskaber, er det altså også ret krævende, og det kan være belastende at være for tæt på andre i for lang tid af gangen. Endvidere kan det være vanskeligt både at tage initiativer overfor og fastholde relationer til andre. Mange mennesker med autisme / Aspergers syndrom er eller bliver meget ensomme.

Gennem opvæksten har det sociale område ofte været præget af nederlag, mindreværdsfølelser og frustrationer. Dilemmaet mellem at ønske fællesskabet og oplevelsen af ikke altid at forstå og magte det har sat spor hos disse unge.

Mange normaltbegavede med autisme eller Aspergers syndrom oplever en stor frihed ved at være sammen med ligestillede. Her er der ingen skjulte dagsordener og en større rummelighed. Samtidig har de oplevelsen af at dele deres "anderledeshed" og kan støtte og styrke hinanden. Men heller ikke dette samvær er ukompliceret, da de unge jo også her møder deres begrænsninger – hos hinanden.

Derudover må der være opmærksomhed på, at en stor del af de unge er i gang med en måske livslang og svær erkendelsesproces. De må så vidt muligt lære at kompensere for, arbejde med eller acceptere deres begrænsninger. De må lære at fokusere på deres stærke sider og forsøge at udvikle og udnytte deres ressourcer bedst muligt. Også dette arbejde har de behov for støtte til.

Den rette hjælp både praktisk og personligt og når behovet opstår - kan være medvirkende til at denne gruppe unge kan klare sig bedre og mere selvstændigt på længere sigt og opnå en større livskvalitet.

Også derfor er det afgørende, at de unge møder forståelse og støtte i deres dagligdag - hvor de bor.

Den øgede sansemæssige følsomhed og den skrøbelige sociale kompetence taler således for at et optimalt bofællesskab indrettes med separate boliger og fælles opholdsrum.

De unge har brug for rummelige fysiske rammer og individuel tilrettelagt praktisk og personlig kvalificeret støtte til at få et socialt fællesskab til at fungere.

Omfanget af medarbejderstøtten bør tilpasses den enkeltes behov. I stabile perioder, hvor beboeren kan overskue sin tilværelse og de opgaver, der ligger i dagligdagen, vil støttebehovet ligge ret fast både i relation til indhold og omfang. Man skal dog også være klar over, at der kan opstå situationer og komme perioder, hvor den enkelte får brug for tættere støtte, og hvor der så må tilføres ekstra medarbejderressourcer. Herunder kan det tænkes, at nogle vil kunne få brug for, at der – gennem kortere eller længere tid – er en medarbejder på stedet om natten.

Sidst men ikke mindst er det af afgørende betydning - for et bofællesskab som helhed og for de enkelte beboeres trivsel -, at tilknyttede medarbejdere har erfaring med, respekt for, indlevelse i og forståelse for denne gruppe særlige unge.

3. Forældregruppen. ***Ved forældregruppen***

3.1. Etablering af forældregruppen

I starten af 2000 blev der dannet en gruppe af forældre med henblik på at diskutere og undersøge mulighederne for at etablere bofællesskaber for unge/voksne med Aspergers syndrom. Forældregruppen er principielt en åben gruppe, som alle forældre til unge/voksne velfungerende autister, aspergere - fortolket forholdsvis bredt - vil kunne tilslutte sig. Gruppen har for tiden sit tyngdepunkt i hovedstadsområdet, men forældrene kommer fra en række forskellige kommuner. Gruppen har mødtes ca. en gang om måneden (bortset fra ferieperioder), i perioder hver anden måned. Gruppen får løbende tilgang af nye interesserede forældre.

Gruppen har ved et par lejligheder holdt møder med de unge selv for at høre om deres ønsker og behov.

I september 2001 søgte gruppen Sofiefonden om økonomisk støtte til et projekt om etablering af bofællesskaber for unge/voksne med Aspergers syndrom og fik bevilget 10.000 kr. til gruppens arbejde. Der blev efterfølgende truffet aftale med Centerleder Demetrius Haracopos, Center for Autisme, om konsulentbistand. Gruppen har sendt statusrapporter til Sofiefonden i januar 2002 og i oktober 2002. I foråret og forsommeren 2002 gennemførte gruppen en række interviews med institutionsledere og bestyrelsesmedlemmer for at opsamle erfaringer i forbindelse med etablering af konkrete bofællesskaber. I forbindelse med statusrapporten i oktober 2002 søgte gruppen om yderligere støtte fra Sofiefonden til at gennemføre et weekend-arrangement for unge/voksne med Aspergers syndrom med Demetrius Haracopos som kursusleder. Fondens bestyrelse bevilgede 10.000 kr. til formålet og arrangementet blev gennemført den 30/11 - 1/12 2002 med 7 deltagende unge og 2 kursusledere.

3.2. Hensigt med gruppen

Baggrunden for forældrenes deltagelse i gruppen er, at alle forældre vurderer, at deres barn/unge vil have vanskeligt ved at klare sig selv i egen separat lejlighed, og at forældrene derfor finder, at de har behov for at bo i et bofællesskab, hvor de har mulighed for at komme i kontakt med andre, og hvor der er nogen til at hjælpe, når forældrene ikke (mere) kan. Ønskerne til bofællesskabet er, at de unge kan have deres egen lejlighed med bad og køkken, og at der samtidig er fælleslokaler, således at de unge ikke bliver helt isolerede men inddrages i et fællesskab. Endvidere er der behov for støttepersoner, der dels kan hjælpe de unge med at organisere praktiske forhold dels bistå de unge med den sociale kontakt.

Størstedelen af de unge er i alderen 18 – 30 år. P.t. bor de fleste unge hjemme. Nogle har prøvet at bo alene, men er endt med igen at flytte tilbage til forældrene, fordi de blev for isolerede eller fik psykiske eller praktiske problemer ved at bo alene. Enkelte bor fortsat alene i lejlighed eller værelse, men klarer det primært fordi forældrene jævnligt kommer og bistår med det praktiske (opsamling af uåbnede rudekiverter, rengøring m.v.).

Det er på baggrund heraf forældrenes opfattelse, at der er et stort behov for bofællesskaber til denne gruppe af unge. Det er vurderingen at bofællesskaber, hvor de unge dels får tilstrækkelig praktisk hjælp til at klare hverdagen og samtidig også hjælp til at være med i et fællesskab, vil højne livskvaliteten hos disse unge betydeligt samtidig med, at det offentliges udgifter i hvert fald på længere sigt (og formentlig også på kort sigt) vil kunne reduceres betydeligt. Det må umiddelbart vurderes, at forekomsten af psykiatriske følgesygdomme vil kunne reduceres væsentligt, hvis de unge indgår i et velfungerende bofællesskab, med heraf følgende samfundsbesparende virkning. Hertil kommer at det formentlig vil være langt billigere og mere effektivt at etablere et støtteam omkring unge, der bor i et bofællesskab frem for omkring unge der bor forskellige steder.

Hensigten med forældregruppen er naturligvis først og fremmest at få opfyldt behovet for et bofællesskab for forældrenes egne unge. Forældregruppen er imidlertid opmærksom på, at der næppe vil kunne etableres et bofællesskab, der omfatter hele gruppen.

Hensigten er derfor også at synliggøre behovet for bofællesskaber for denne gruppe unge, og bidrage med vidensdeling om bofællesskaber for denne gruppe og hermed gøre det lettere for andre forældre/fagpersoner at finde/etablere tilbud til unge aspergere. Jo flere bofællesskaber der med tiden kan blive oprettet, jo mere præcist kan man målrette visiteringen af personer med aspergere til de pågældende bofællesskaber.

3.3. Bofællesskabsform

Forældregruppen forestiller sig, at der bliver tale om et bofællesskab, hvor hver beboer har sin egen 2-værelses lejlighed med bad og køkken, og hvor der samtidig er en eller anden form for fællesareal, hvor de unge eksempelvis kan etablere fællesspisning og være med i fælles aktiviteter. Der kan enten være tale om enetages boliger eller en form for opgangsfællesskab i fler-etages boligbyggeri. Det er dog væsentligt, at boligerne dels kan fungere som helt individuelle boliger med egen indgang, dels at der etableres fællesareal, der kan give mulighed for, at der etableres et praktisk og socialt fællesskab. Det skal i

forbindelse hermed tages i betragtning, at alle de unge har vanskeligt ved at bo meget tæt på andre, at de fleste unge er meget følsomme over for lyde o.l., og at de fleste unge har et meget stort behov for at have orden omkring sig, men at mange ikke selv kan overskue at etablere en sådan orden. Ved vurderingen af ovenstående skal der endvidere gøres opmærksom på, at der ikke er tale om ungdomsboliger, hvor det er tanken at de unge kun skal bo i kort tid, men at der formentlig for størstedelen af de unge/voksne er tale om varige boliger.

Der er normalt ikke behov for fuldtidspersonale, men alle unge har i varierende omfang behov for en støtteperson/personlig rådgiver, der kan hjælpe dem med støttesamtaler, økonomi, organisering af praktiske ting i dagligdagen (hjælp til planlægning heraf) samt hjælp til deltagelse i sociale aktiviteter. Herudover kan der være behov for, at de unge kan tilkalde hjælp, eksempelvis telefonisk, i akutte situationer. Endelig kan der som nævnt i afsnit 2 for nogle kunne opstå yderligere behov i særlige tilfælde.

Det forventes at alle unge har aktiviteter i dagtimerne, uddannelse, arbejde, herunder fleksjob o.l., hvorfor der primært er behov for personale i eftermiddags- og aftentimer.

Det kunne derfor være en mulighed at etablere et team af støttepersoner, der dels efter de enkelte beboeres behov kunne indgå som individuel støtte til beboerne, dels at der med udgangspunkt i dette team kunne etableres en vis kollektiv støtte, der eksempelvis kunne hjælpe de unge med at arrangere fælles madlavning samt andre fælles sociale aktiviteter, som især nogle af de unge har stort behov for hjælp til.

Væsentligt for alle de unge er, at det er vigtigt for dem at bo sammen med nogle de kender. At have deres eget i et eller andet omfang, men også noget fælles, så de har mulighed for at lave mad sammen og se fjernsyn sammen. De vil gerne bo i et forholdsvist roligt område med rimelig nærhed til offentlige transportmidler, hvor de kan føle sig trygge. De vil også gerne have hjælp og støtte på forskellige områder (både praktiske og mere psykologiske), hvor de føler sig usikre eller ikke magter opgaverne selvstændigt. Mange vil også gerne have støttesamtaler.

Det er ved etablering af bofællesskab vigtigt, at der foretages en grundig visitation af beboerne. Forudsætningen for, at et bofællesskab som beskrevet ovenfor skal kunne fungere, er, at beboerne er forholdsvist selvhjulpne og ikke har væsentlige medfølgende psykiatriske problemer eller misbrugsproblemer. For sidstnævnte gruppe vil der være behov for bofællesskabsformer med væsentlig mere personalestøtte.

Det er endvidere væsentligt, at de unge har en økonomi, der gør det muligt for dem at bo i et bofællesskab. Det vil sige, at de unge som minimum skal have en indkomst på niveau med en pension. Der henvises i den forbindelse til det på side 27 anførte om økonomi i forbindelse med interviewet af forstanderen af bofællesskabet på Bakkevej i Birkerød. En stor del af de unge, der ikke har fået tildelt en pension, er i en ulykkelig situation, hvor de eksempelvis er på dagpenge på den lave ydelse for unge under 25 eller er på revalidering, som også er nedsat med 50 % for unge under 25 år. Regler som oprindeligt er udformet for at give unge et incitament til at få et arbejde eller påbegynde en uddannelse, men som rammer disse unge meget hårdt, dels fordi de ikke bare kan få et arbejde eller supplere den knæbne økonomi under en uddannelse med et job, dels fordi de som følge af deres handicap har en række ekstra udgifter, som andre unge ikke har.

Det er derfor vigtigt at såvel politikere som kommuner indtænker denne problematik i såvel lovgivning som praksis.

Ideelt kan et bofællesskab tænkes etableret ved nybyggeri. Et sådant bofællesskab kan tænkes indarbejdet som en del af et nybyggeri af almindelige boliger. Det kan eksempelvis nævnes, at forældregruppen har været i kontakt med Boligkontoret Danmark, der på baggrund af et møde med forældregruppen har søgt at indarbejde et sådant bofællesskab i et forslag til et nybyggeri af blandet bebyggelse i Valby.

Der er dog en lang række andre muligheder for etablering af bofællesskaber, herunder ombygning af større villaer etc.

Endelig kan det som en midlertidig løsning, indtil der er etableret mere sammenhængende bofællesskaber, overvejes at visitere denne gruppe af unge til lejligheder i samme eller tilstødende ejendomme og indrette fælleslokaler i en separat lejlighed samme sted. Da størstedelen af disse unge i forvejen som regel anvendes lejlighed af kommunerne kan en sådan midlertidig løsning formentlig etableres uden de store omkostninger for kommunen.

4. Eksempel på en konkret gruppe og de unges egne ønsker. *Ved Demetrious Haracopos*

Ultimo 2002 var der 7 unge og voksne, der var interesseret i at indgå i et bofællesskab med ligestillede. Disse personer har deltaget i et møde med centerleder Demetrious Haracopos ved Center for Autisme efterfulgt af et døgn ophold på en kursusejendom i Røsnæs i december 2002, hvor psykolog Jens Christensen samt centerleder Demetrious Haracopos, begge ansat på Center for Autisme var sammen med de 7 unge. Formålet med dette ophold var følgende:

- Deltagerne havde mulighed for at lære hinanden at kende, således at de enkelte havde et tilstrækkeligt grundlag for at vurdere, hvilke af de tilstedeværende de kunne forestille sig at bo sammen med. Samtidig blev de implicerede personer opfordret til at fremsende til undertegnede, en skriftlig vurdering af, hvilke personer de kunne forestille sig de kunne bo sammen med, hvilke personer de måske var indstillet på at bo sammen med og hvilke personer, de umiddelbart ville udelukke at bo sammen med
- Deltagerne var aktivt inddraget i at formulere deres ønsker ud fra følgende referenceramme:

Boligtype, herunder:

a) Opganglejligheder: En samling af flere selvstændige lejligheder i nærheden af hinanden, enten i en fleretages ejendom eller etableret i flere forskellige ejendomme i nærheden af hinanden kombineret med lokaler til fællesaktiviteter.

b) Bofællesskab: Denne type bolig er indrettet således, at den rummer flere lejligheder

(sædvanligvis ca. fire-fem lejligheder i et stort hus med fælles køkken, opholdsstue m.v.)

c) **Selvstændige lejligheder:** Denne type bolig drejer sig om en selvstændig lejlighed uden tilknytning til andre lejligheder for denne handicapgruppe, dvs. personen har sin egen lejlighed uden tilknytning til et etableret socialt netværk og støttesystem. Evt. støtte etableres i samarbejde med personens bopælskommune

Personale, herunder:

- a) Hvilke kvalifikationer bør personalet være i besiddelse af
- b) En vurdering af normeringsgrundlag, dvs. hvor meget personale bør være knyttet til hver enhed
- c) Om der bør være nattevagt
- d) Hvilke former for støtte har den enkelte brug for i dagligdagen

Gruppesammensætning og visitation, herunder:

- a) Foretrækker man et bofællesskab med samme køn eller begge køn?)
- b) Hvordan og af hvem afgøres, hvilke personer, der skal bo sammen?
- c) Hvor mange personer bør der være i hver enhed?

Geografisk placering, herunder:

- a) Beliggenhed: i by- eller landområde?
- b) Hvilken kommune/amt foretrækker du?

Aktiviteter og beskæftigelsesmuligheder:

- a) Nuværende arbejde, uddannelse
- b) Nuværende fritidsaktiviteter og interesser
- c) Hvilke typer aktiviteter ønsker du at dyrke i bofællesskab og i fritiden

Deltagernes baggrund

Alle 7 personer har fået stillet diagnosen Aspergers syndrom / normalt begavet med autisme. Hvad angår uddannelse, er to personer i gang med en Hf-uddannelse, en person har en færdig HF, en har et afbrudt studium på Handelshøjskolen, og en har et forløb på universitetet i spansk, tysk og italiensk, en person har en Vvs-uddannelse, og endelig har en person fuldført en uddannelse som bibliotekar.

Med hensyn til nuværende arbejde er en pige ansat som bibliotekar i et fleksjob, en er p.t. arbejdsløs, men har tidligere haft et job som VVS tag- og facademontør og endelig en person er tilknyttet Erhvervstræningen og er i praktikophold i et supermarked.

Boligtype

På baggrund af ønsker indhentet fra deltagerne samt vores egen vurdering kan følgende boligtype anbefales i forhold til målgruppen:

Flere af deltagerne foretrækker opgangslejlighedsmodellen med selvstændig lejlighed. Alle deltagerne er insisterende med hensyn til at have, eget køkken og bad. Men samtidig for at minimere sandsynligheden for selvisolation, ytrer flere af deltagerne, at der også bør

være fælleslokaler, såsom fælleskøkken og opholdsstue, således at der er mulighed for at lave nogle ting sammen. F.eks. lave mad og spise sammen engang imellem samt deltage i diverse fællesaktiviteter. En sådan model er i virkeligheden i overensstemmelse med nogle allerede eksisterende bofællesskaber oprettet efter boligbetingelserne ifølge serviceloven.

Et sådant bofællesskab kan være bygget i et plan, hvor man har fælleslokalerne i midten og lejlighederne placeret udenom, eller det kan være et opgangsfællesskab.

Personale

Mange af deltagerne kom med præcise meldinger om personalets kvalifikationer. Personalet skal helst kende til kendetegnene hos mennesker med Aspergers syndrom, men alligevel behandle beboerne som almindelige unge mennesker, der har brug for hjælp. Mange ytrer, at der vil være brug for hjælp i forbindelse med praktiske gøremål såsom indkøb, madlavning, regnskab/økonomi/budgettering, planlægning af fællesarrangementer og af dagligdagens gøremål. I det hele taget stå til rådighed, når beboerne pludselig mangler eller mister overblik over diverse problemer, men samtidig skal personalet ikke være anmassende, men være parat til at vise forståelse og respekt når beboernes ønsker at være sig selv.

Nogle mener, at personalet skal have kendskab til og indsigt i serviceloven, især med hensyn til selvbestemmelse. I denne sammenhæng bør personalet læse bogen "Livskvalitet og etik" skrevet af psykologer Demetrious Haracopos og Marianne Luckow fra Center for Autisme, som blandt andet skriver om betydningen af selvbestemmelse og medbestemmelse.

Der er forskellige opfattelser med hensyn til nattevagt. Nogle foretrækker ingen nattevagt, andre anbefaler, at der i begyndelsesfasen bør være en nattevagtordning, og efterhånden kan den erstattes af en rådighedsvagt, som man kan tilkalde, hvis der sker noget. I denne sammenhæng bør personalet have deres eget rum, med en sovesofa og andre relevante møbler.

Med hensyn til personalenormering anbefales to personer for hver 6 beboere i perioden fra kl. 15 til kl. 22.00 og én person i weekenden, da nogle af beboerne vil være hjemme hos deres forældre eller evt. andre slægtninge.

Gruppensammensætning

Stort set alle foretrækker et bofællesskab med en blanding af begge køn. Da der er betydelig flere mænd end piger med diagnosen Aspergers syndrom, bør der i hvert fald være to piger i en gruppe med 6 beboere. Ellers bør man fraråde en sammensætning med f.eks. 5 mænd og kun én kvinde.

Med hensyn til beslutning om, hvem der skal bo sammen, mener flertallet, at det bør være en kombination af fagpersoner og de potentielle beboere selv, der skal afgøre, hvem der

skal bo sammen.

En fagperson bør have det overordnede ansvar med hensyn til visitation og optagelse, og helst en, der kender alle beboerne. Men samtidig er det vigtigt, at beboerne skal have medbestemmelse omkring, hvem der bør bo sammen, og have lov til at sige til og fra.

I hver enhed kan bo 6 personer. Denne gruppe ønsker ikke, at nærmiljøet skal vide, at de har særlige problemer. Det er vigtigt at respektere dette ønske, og ligeledes ønsker gruppen, at der bør udelukkes personer med alvorlige ledsagende psykiatriske komplikationer, da det vil have en alt for negativ indvirkning på de øvrige beboeres trivsel.

I tilfælde af, at en ny beboer skal flytte ind, kan man evt. lave en prøveperiode, således at man kan vurdere af hensyn til ansøgeren og de øvrige beboere, om personen passer ind.

I forbindelse med tilbagemeldinger om de personer, man var sammen med på weekendopholdet, har vi bedt alle om at komme med en skriftlig vurdering af, hvilke personer de kunne forestille sig de kunne bo sammen med. Flertallet ville ikke udelukke nogen på forhånd, men de gav tydeligt udtryk for, hvem de ville foretrække at bo sammen med. Da der nu er gået en længere periode, siden denne vurdering blev foretaget, er det vigtigt, at vurderingen foretages igen, når det endeligt besluttes at oprette et konkret bofællesskab.

Visitationsudvalg

Der bør nedsættes et visitationsudvalg med følgende medlemmer:

- en fagperson, der har kendskab til og erfaringer med personer med Aspergers syndrom,
- en repræsentant fra beboergruppen,
- en repræsentant fra forældregruppen,
- en repræsentant fra bestyrelsen og
- en repræsentant fra den kommune, som man har indgået aftalen sammen med.

Optagelseskriterier

Diagnosen normalt begavet med autisme eller Aspergers syndrom.

Fra 20-40-års-alderen.

Dagbeskæftigelse i form af videreuddannelse, arbejde, jobtræning og lignende.

Der udelukkes personer med alvorlige ledsagende psykiatriske komplikationer.

5. Resumé af interviews med personer med kendskab til bofællesskaber for unge/voksne med Aspergers syndrom eller unge/voksne med lignende behov

Forældregruppen har med henblik på at søge at opsamle erfaringer fra blandt andet eksisterende bofællesskaber gennemført en række interviews. Nedenfor gives en oversigt over de gennemførte interviews og erfaringerne fra bofællesskaberne søges efterfølgende opsummeret.

Følgende interviews er foretaget:

- 18. april 2002

Forstander Vibeke Holm

Bofællesskabet F.B. Bakkevej, Bakkevej 59, 3460 Birkerød. (I det følgende kaldet Bakkevej).

Taget i brug i 1999.

Beboerne hører inden for målgruppen autisme eller Aspergers syndrom.

(Interview ved Tine Heerup og Kirsten Mehnke)

- 30. april 2002 (med opfølgning 16. maj 2002)

David Sansome (forælder til ung mand, som bor i **F.B. Bakkevej**)

(Telefonisk interview ved Benny Majborn)

- Claus Oldrup

Frederiksborgvej 210, 2400 København NV

Opgangsfællesskab på Frederikssundsvej for sindslidende samt 3 med Aspergers syndrom

(Interview ved Kirsten Worm og Edith Schreuder)

- April 2002

Arne Bjergfelt

I bestyrelsen for Sofiefonden

(Telefonisk interview ved Hugo von Linstow)

- Juni 2002

Socialpædagog Mariann Kølvrå

Opgangsfællesskabet Niels Juelsgade 70, 8000 Århus C. (I det følgende kaldet SORAS).

Taget i brug i april 2001.

En del af SORAS, som hører under Hinnerup-Kollegiet.

Opgangsfællesskab for voksne med Aspergers syndrom.

(Telefonisk interview ved Bodil Majborn)

- 23. juni 2002

Conni Lyngroes

Initiativtager til **bofællesskab i Tørring-Uldum kommune**. (I det følgende kaldet **BTU**).

Forventes taget i brug i 2003.

(Telefonisk interview ved Benny Majborn)

Initiativ og tidsforløb

Bofællesskaberne er blevet til på initiativ fra forældre. For Bakkevej og BTU var initiativtagerne enkeltpersoner. For både Bakkevej og BTU arbejdede man med projektet i ca. 4 år, inden boligerne kunne tages (bliver taget) i brug

Offentlig eller selvejende institution?

SORAS og BTU er etableret i henholdsvis amtsligt og kommunalt regi. Bakkevej er en selvejende institution. I et tidligere interview (10.09.01) med Jørgen Lindgreen, formand for Landsforeningen Autisme, anbefalede han at etablere bofællesskaber i kommunalt regi, hvilket efter hans opfattelse ville give den bedste sikring på langt sigt. En selvejende institution kan imidlertid være mere fleksibel. Bakkevej har en driftsaftale med Frederiksborg Amt. Interviewene giver ikke grundlag for at foretrække den ene model frem for den anden.

Indretning

SORAS er et opgangsfællesskab i Århus med 9 lejligheder samt fælleslokaler, afdelingslederkontor og møderum. SORAS fungerer endvidere som støttecenter for andre unge, der bor i egen bolig andetsteds. Bakkevej og BTU er begge i ét plan med hver 6 private boenheder og tilhørende fællesarealer. På Bakkevej har de 6 private boenheder opholdsstue, soverum og badeværelse, medens der er ca. 150 m² fællesareal med køkken, spisestue, opholdsområder og personalerum samt ca. 75 m² andre rum omfattende bryggers/vaskerum, hobbyrum, værksted og garage. På BTU får hver beboer en torums-lejlighed med eget tekøkken, toilet og bad. Hertil kommer et stort fælleskøkken og fællesareal. I alt ca. 85 m² pr. person inklusive fællesrum.

Beboergruppens sammensætning

David Sansome og Arne Bjergfelt lagde stor vægt på beboergruppens sammensætning. På Bakkevej blev de unge udvalgt af personalet, som havde kendskab til dem i forvejen. Aldersspredningen (fra 23 til 43 år på Bakkevej) anses for at være uproblematisk. For SORAS foregår visitationen via kommune og amt. I BTU forventes de fleste beboere at komme fra Gudenå-kollegiet. (En uddybning vedr. beboersammensætning kan formentlig fås ved henvendelse til forstanderen for Gudenå-kollegiet).

Beboernes økonomi

Vi har p.t. kun en detaljeret redegørelse for beboernes økonomi for Bakkevej. For Bakkevej forventes beboerne at have højeste førtidspension (ca. 12.600 kr. pr. måned) eller tilsvarende indtægt. Når de faste ydelser er trukket, vil beboernes rådighedsbeløb blive ca. 4.100 kr. pr. måned. Heraf opspares 1700 kr. pr. måned til sundhed (medicin, tandlæge, frisør m.m.), tøj og ferier inkl. lommepege. Til privatforbrug er der derefter ca. 2.400 kr. pr. måned. For BTU er der planlagt med, at det skal kunne bygge på mellemste førtidspension.

Personale

For SORAS udgør personalet tre fuldtidsansatte (3 x 37 timer pr. uge). Der er personale

dagligt fra kl. 7.30 til 21, dog minus søndage og helligdage. For Bakkevej er der to fuldtidsansatte og 5 assistenter på deltid. Der er nattevagt og altid mindst en ansat til stede, når beboerne er hjemme, og to ansatte alle hverdage fra kl. 15 til kl. 22. For BTU bliver der tale om dagpersonale, som ikke bor på stedet. Formentlig vil kommunen købe personale på Gudenå-kollegiet, som også vil være på tilkald.

Vi har også referater af telefonsamtaler med David Sansome, Arne Bjergfelt og Conni Lyngroes, men de er i det væsentlige dækket af teksten i afsnit 4.

Endelig har vi haft et interview med advokat Ture Lindgren om juridiske aspekter vedr. bofællesskaber.